

**НОДАВЛАТ ХУСУСИЙ ОЛИЙ ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИНИНГ
ФУҚАРОЛИК ЖАМИЯТИ РИВОЖЛАНИШИДАГИ ЎРНИ**

Ikramjon Batirovich Masharipov

siyosiy fanlari doktori, dotsent

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

Toshkent, O'zbekiston

E-mail: ikrommasharipov1967@gmail.com

Аннотация: Ушбу илмий мақолада Янги Ўзбекистонда замонавий фуқаролик жамияти институтларининг шаклланиши ва ривожланишида нодавлат хусусий олий таълим соҳасида олиб борилаётган давлат сиёсати ва ислохотлари мамлакатнинг таълим тизимини модернизация қилишнинг айрим жиҳатлари кўриб чиқилган. Фуқаролик жамияти институтлари фаолиятини янада кенгайтириши, юртимизда демократик қадриятларнинг шаклланиши жараёнида уларнинг роли ва аҳамиятини ошириши муаммолари ўрганилган. Жумладан, Ҳукумат нодавлат хусусий таълим муассасаларининг ҳуқуқий асосларини янгиланганлиги, хусусий секторнинг таълим соҳасидаги иштирокини таъминлаш учун қулай шарт-шароитлар яратгани, нодавлат хусусий университетларни ташкил этишга доир талабларни енгиллатиши ва уларга солиқ имтиёзларини бериш орқали фаолиятларини рағбатлантириши имкониятлари муаллифнинг таҳлилий мулоҳазалари шакллантирилган.

Kalit soʻzlar: Янги Ўзбекистон, замонавий фуқаролик жамияти, фуқаролик жамияти институтлари, демократия, нодавлат хусусий олий таълим, модернизация, хусусий сектор, инсон ҳуқуқлари, ҳуқуқий билим, бўйича замонавий таълим.

Кириш. Янги Ўзбекистонда нодавлат хусусий таълим сиёсати ва ислохотлари мамлакатнинг таълим тизимини модернизация қилиш ва унга янги импульс бериш мақсадида амалга оширилмоқда. Ушбу ислохотлар хусусий таълим муассасалари учун имкониятларни кенгайтириш ва уларнинг рақобатбардошлигини оширишга муҳим аҳамият касб этади. Ҳукумат хусусий таълим муассасаларининг ҳуқуқий асосларини янгиланганга катта эътибор қаратмоқда. Бу хусусий секторнинг таълим соҳасидаги иштироки учун қулай шарт-шароитлар яратишга хизмат қилади. Жумладан, хусусий университетлар ва мактабларни ташкил этишга доир талабларни енгиллатиш ва уларга солиқ имтиёзларини бериш каби чора-тадбирлар қабул қилинмоқда. Хусусий ва давлат таълим муассасалари ўртасидаги ҳамкорликни ривожлантириш орқали сифатли таълим бериш имкониятлари кенгайтирилмоқда. Бу соҳадаги давлат-хусусий шериклик лойиҳалари хусусий секторнинг таълим жараёнига инвестиция киритишини рағбатлантиради. Фуқаролик жамиятини ривожлантириш ҳар бир мамлакатда демократик жараёнларни мустаҳкамлашнинг

асосий омилларидан бири ҳисобланади. Янги Ўзбекистон шароитида хусусий олий таълим муассасалари (ХОТМ)нинг фаолияти фуқаролик жамияти ривожланишига катта таъсир кўрсатади. Улар ёшларга замонавий таълим ва ижтимоий фаоллик кўникмаларини бериш орқали фуқаролик позициясини мустаҳкамлашда муҳим рол ўйнайди. Хусусий олий таълим муассасаларининг фуқаролик жамияти ривожигаги ўрни ва уларнинг жамиятдаги ижтимоий аҳамиятига назар ташланса. Мамлакатимизда хусусий олий таълим муассасаларининг сон жиҳатдан ошиб бориши натижасида уларнинг аксарияти кўпроқ талаба қабул қилиб, даромадни максималлаштириш ва таълим сифатини таъминлаш дилеммаси қаршисида қолиб кетиши кузатилмоқда. Хўш, ўз қадриятларига эга илм даргоҳи бўлиш ва тижорий мақсадлар ўртасидаги мувозанатга қандай эришиш мумкин? Хусусий сармоянинг кириб келиши – олий таълимимиздаги энг катта ютуқларимиздан бири. 2016 йилда бошланган бозор муносабатлари борасидаги ислохотлар учун олий таълим қулай имконият вужудга келтирди. Сабаби оддий: йилдан йилга ўсиб бораётган талабга қарамасдан, давлат университетларида ўрнатилган қабул квотаси жамиятда миллионлаб ўқимаганлар “бозори”ни шакллантирмоқда, натижада қариндош республикаларда фаолият олиб бораётган хусусий университетларга бориб ўқишга тўғри келяпти. Энди рақамларга аҳамият қарацак: 2023–2024 ўқув йили учун давлат ОТМларига ўқишга ҳужжат топширган абитуриентлар сони 1 млн 18 минг нафарни ташкил қилган эди. Бу ўтган йилги кўрсаткичдан қарийб 200 мингтага кам. Талабгорларнинг энг кўпи Миллий университетни танлаган — 36 782 нафар. 2024 йилда 737 минг 351 нафар абитуриент тестга кирди. Бу ўтган йилгига (888 минг 472 нафар) қараганда 151 мингга кам. Тестга кирган абитуриентларнинг 345 минг 869 нафари (46,9 фоиз) 56,7 баллни ҳам тўплай олмаган. 56,7 дан кўпроқ балл тўплаган абитуриентлар сони 391 минг 482 нафарни (53,1 фоиз) ташкил қилади. Олий таълим камровини ошириш учун хусусий университетларга нафақат кундузги, балки сиртқи таълимни ташкил қилишга рухсат берилиши бу бозорни бизнес учун жуда жозибали қилиб кенг имкониятлар яратди. Шу сабабли ҳам, талаб ва таклифга мутаносиб равишда хусусий университетлар сони сўнгги йилларда 85 тага ташкил кетган эди, лекин рақобат ва талабга жавоб бера олмаган муассасалар сони 22 тага камайди. Ривожланган давлатларда хусусий олий таълим тизими муҳим ўрин тутди ва ушбу тизим таълим сифатини яхшилашда ҳамда иқтисодиётнинг ўсишига ҳисса қўшишда катта рол ўйнайди. Қуйида ушбу давлатларда хусусий олий таълим тизимига оид бир неча муҳим жиҳатларни келтириб ўтаман. Хусусий университетлар давлат муассасаларига нисбатан кўпроқ мустақилликка эга. Бу уларга янги таълим дастурлари ва методларини жорий қилиш, шунингдек, бозор талабларига тезроқ мослашиш имконини беради. Хусусий олий таълим муассасалари, одатда, муайян соҳаларда ихтисослашган бўлади. Масалан, АҚШдаги Гарвард, Стэнфорд каби университетлар илм-фан, бизнес ва технология соҳаларида ўзининг юқори даражадаги сифати билан танилган. Хусусий университетлар ўз ўқувчилари учун

рағбат ва имкониятларни оширишга ҳаракат қилади, чунки улар ўқувчиларнинг талаблари ва қониқишини таъминлаши керак. Бу таълим сифатини ошириш ва янги инновацияларни жорий қилишга тўртки беради. Замонавий илғор давлатларда хусусий олий таълимнинг тараққиёти кўпинча грантлар, қарзлар ва таълим кредити дастурлари билан қўллаб-қувватланади. Бу олий таълимга киришни кенгайтиришга ёрдам беради, аммо талабаларнинг қарз юки масаласини ҳам келтириб чиқаради. Хусусий университетлар меҳнат бозори учун тайёр кадрлар етиштиришда ва илмий тадқиқотларни рағбатлантиришда катта ҳисса қўшади. Улар жойлашган ҳудудлар учун иқтисодий ривожланишга тўртки бўлади. Бу жиҳатлар хусусий олий таълим муассасаларининг ривожланган давлатлардаги роли ва аҳамиятини кўрсатади. Улар давлат университетлари билан бир қаторда таълим тизимининг диверсификацияланишига ёрдам беради ва глобал миқёсда рақобатбардош кадрлар тайёрлашда муҳим аҳамиятга эга.

Методология

Нодавлат хусусий таълим муассасалари ўқув дастурлари ва профессор-ўқитувчилар таркибини такомиллаштиришга қаратилган ислохотлар жорий қилинмоқда. Бу жараёнда жаҳон таълим стандартларига мослашиш, хорижий таълим муассасалари билан ҳамкорлик қилиш ва халқаро аккредитация олишга урғу берилмоқда. Нодавлат хусусий олий таълим муассасалари фуқаролик жамияти ривожланиши учун ёшларнинг замонавий билимларини оширишда муҳим аҳамият касб этади. Ушбу муассасалар ёшларга фуқаролик жамияти, инсон ҳуқуқлари, демократия ва ҳуқуқий билимлар бўйича таълим бериш орқали уларнинг ижтимоий ролини мустаҳкамлайди. Шунингдек, талабаларда танқидий фикрлаш ва мустақил қарорлар қабул қилишни ривожлантириб, фуқаролик жамиятининг демократик жараёнларига фаол ёндашувни шакллантиради. Хусусий таълим муассасаларига инновацион технологияларни жорий қилиш учун шароитлар яратиш ҳам муҳим аҳамиятга эга.

- Мактаблар ва университетларда фуқаролик билимлари бўйича махсус фанларнинг ўқитилиши ёшларга қонунчилик, ҳуқуқ ва жамият тузилиши ҳақида тушунча беришга ёрдам беради.

- Фуқаролик фанларида ёшлар демократик жараёнлар, фуқаролик ҳуқуқлари ва мажбуриятлари, давлат тузилиши ва ҳуқуқий тизимлар билан танишадилар.

- Нодавлат нотижорат ташкилотлари ёки ёшлар билан ишлайдиган ташкилотлар томонидан ўтказиладиган тренинглар ва семинарлар ёшларнинг ижтимоий ва сиёсий билимларини оширишда самарали восита бўлади.

- Бундай тадбирларда ёшлар фуқаролик жамиятида фаол иштирок этиш учун керакли кўникмаларни, масалан, жамоатчилик фаолиятида қатнашиш, ижтимоий лойиҳаларда иштирок этиш ва етакчилик салоҳиятини ривожлантирадилар.

- Ёшларнинг фуқаролик билимларини оширишда ижтимоий лойиҳаларга жалб қилиш муҳим ўрин тутди. Улар орқали ёшлар жамиятдаги муаммоларни англайди, уларни ҳал қилишда фаол иштирок этади ва ўз ўрнини топади.

- Масалан, экологик муаммоларни ҳал қилиш бўйича лойиҳалар ёки маҳаллий жамоаларга ёрдам кўрсатиш каби лойиҳалар ёшларга жамиятга хизмат қилиш масъулиятини ҳис қилишга ёрдам беради.

- Рақамли платформа ва ижтимоий тармоқлар орқали ёшларнинг фуқаролик билимларини ошириш учун контент яратиш ва тарқатиш самарали усул ҳисобланади.

- Видео блоглар, подкастлар ва инфографикалар орқали ёшларга қонунчилик, фуқаролик ҳуқуқлари, демократик жараёнлар ва жамоат ишларида иштирок этишнинг аҳамияти ҳақида тушунча бериш мумкин.

- Нодавлат нотижорат ташкилотлари ёшларнинг фуқаролик билимларини ошириш учун турли дастур ва акциялар ўтказади. Бундай ҳамкорлик ёшларнинг жамоат ишларида фаол иштирок этишига ва уларнинг фуқаролик маданиятини ривожлантиришга ёрдам беради.

- Халқаро ташкилотлар ва донорлар томонидан қўллаб-қувватланадиган лойиҳалар орқали ёшлар халқаро стандартлар ва илғор тажрибалар билан танишиш имкониятига эга бўлади.

- Ёшларни маҳаллий ўзини ўзи бошқариш органлари, жамоат ташкилотлари ва бошқа фуқаролик жамияти институтларида фаолият кўрсатишга рағбатлантириш лозим. Бу ёшларга жамоат ишларидаги иштироки орқали фуқаролик масъулиятини ҳис қилишга ёрдам беради.

- Ёшлар жамоатчилик муҳокамаларида иштирок этишлари, маҳаллий масалаларни ҳал қилишда ўз фикрларини билдиришлари орқали уларнинг ижтимоий фаоллиги ошади.

Талабаларнинг замонавий билимларини ошириш орқали ҳуқуқ ва мажбуриятларини яхшироқ англайдилар, жамиятдаги ўз ўрнини топадилар ва фуқаролик жамиятини ривожлантириш жараёнарига ўзларининг ҳиссаларини қўшадилар. Бу эса демократик жараёнларни мустаҳкамлаш ва жамиятнинг барқарор ривожланиши учун муҳим ҳисобланади. Хусусий университетлар ва давлат университетлари ўртасидаги таълим сифатидаги фарқлар қуйидагилар орқали намоён бўлиши мумкин:

Биринчидан.

- Нодавлат хусусий таълим муассасаларини рағбатлантириш учун махсус иқтисодий дастурлар ва имтиёзлар жорий қилинмоқда. Бу, ўз навбатида, нодавлат секторнинг таълим соҳасидаги иштироки ва янги хусусий таълим муассасаларининг ташкил этилишига туртки беради.

- Хусусий университетлар ўзининг хусусий маблағларига эга бўлиб, молиявий мустақилликка эришади. Бу уларга замонавий таълим технологияларини жорий қилиш, янги ўқув хоналари ва лабораториялар барпо этиш имконини беради.

- Давлат университетлари эса давлат бюджетига боғлиқ бўлиб, таълим инфратузилмаси ва технологияларини ривожлантиришда кўпроқ чекланган бўлиши мумкин.

Иккинчидан.

- Нодавлат хусусий университетлар кўпинча бозор талабларига мослашган ҳолда инновацион ўқув дастурларини ишлаб чиқади, бу эса талабаларнинг меҳнат бозорида рақобатбардошлигини оширади.

- Давлат университетларида ўқув дастурлари давлат тасдиқлаган стандартларга мувофиқ ишлаб чиқилиб, уларни тез ўзгартириш имкониятлари чекланган бўлиши мумкин.

Учинчидан.

- Нодавлат хусусий университетлар кўпинча халқаро тажрибага эга ўқитувчиларни жалб қилади ва янги педагогик методлардан фойдаланади.

- Давлат университетлари эса кўпроқ анъанавий таълим методларига таянади, аммо уларда ҳам юқори малакага эга мутахассислар бор.

Тўртинчидан.

- Нодавлат хусусий университетларда, одатда, талабалар билан алоқаларга алоҳида эътибор қаратилади ва уларнинг эҳтиёжларини қондиришга кўпроқ йўналтирилган бўлади. Талабаларнинг индивидуал ривожланишига катта эътибор берилади.

- Давлат университетларида талабалар сони кўпроқ бўлгани сабабли, ҳар бир талабага индивидуал ёндашиш имконияти чекланган бўлиши мумкин.

Бешинчидан

- Нодавлат хусусий университетларда таълим олиш одатда қимматроқ бўлади, чунки улар молиявий мустақилликка эга ва ўз харажатларини қоплашлари керак.

- Давлат университетларида эса таълим нархи нисбатан арзон бўлиб, давлат субсидиялари орқали молиялаштирилади. Хулоса қилиб айтганда, ушбу фарқлар ҳар бир университетнинг талабаларга тақдим этадиган имкониятлари ва шароитлари турлича бўлишига олиб келади. Шу боис, ҳар бир талабанинг эҳтиёжларига мос келадиган таълим муассасасини танлаш муҳим. Нодавлат хусусий олий таълим муассасалари талабалар ўртасида ижтимоий лойиҳалар ва жамоатчилик фаолиятига қизиқиш уйғотишда муҳим рол ўйнайди:

- Нодавлат хусусий олий таълим муассасалари ёшларни турли ижтимоий лойиҳаларда иштирок этишга рағбатлантиради. Бу, айниқса, экологик муаммолар, ёшлар ўртасидаги соғлом турмуш тарзи ва жамиятдаги ижтимоий адолат масалаларида ўз ҳиссасини қўшишга ёрдам беради.

- Нодавлат хусусий олий таълим муассасаларида волонтерлик фаолиятини қўллаб-қувватлаш орқали ёшлар жамоат ишларига фаол иштирок этиб, жамиятнинг турли

соҳаларида фойдали ишлар амалга оширади. Бу ёшларнинг жамоат олдидagi масъулиятини оширишга ёрдам беради.

Янги Ўзбекистонда таълим сифати нодавлат хусусий олий таълим муассасаларининг рақобатбардошлиги орқали яхшиланмоқда:

- Нодавлат хусусий олий таълим муассасалари таълим соҳасида рақобат муҳитини яратган ҳолда инновацион таълим дастурларини жорий этмоқда. Бу орқали таълим сифати ошади ва ёшлар замонавий билимлар билан таъминланади.

- Нодавлат хусусий таълим муассасалари халқаро таълим стандартларини жорий этиш орқали талабаларнинг глобал жамоатчиликда ўз ўрнини топишга тайёрлайди. Бу, айниқса, ёшларнинг фуқаролик жамиятида халқаро муносабатларда фаол иштирок этишлари учун муҳимдир.

Нодавлат хусусий олий таълим муассасалари талабаларни замонавий меҳнат бозори талабларига мос кадрлар сифатида тайёрлайди. Бу жамиятда иқтисодий барқарорликка ва ёшларнинг иш билан таъминланишига ёрдам беради:

- Касбий тайёргарлик ва иш билан таъминлаш орқали: нодавлат хусусий олий таълим муассасаларида амалий таълим дастурлари ва ўқув жараёнлари ёшларни ишлаб чиқаришга тайёрлайди. Бу ёшларнинг меҳнат бозорида муваффақиятли бўлишига ва ўзларининг иқтисодий мустақиллигини таъминлашга ёрдам беради.

- Тадбиркорлик кўникмаларини ривожлантириш: нодавлат хусусий олий таълим муассасалари ёшларга тадбиркорлик бўйича билим ва кўникмалар бериш орқали уларнинг янги иш ўринлари яратиш ва жамиятда иқтисодий тараққиётга ҳисса қўшишларига ёрдам беради.

Хулоса

Янги Ўзбекистонда хусусий таълим соҳасида амалга оширилаётган ислохотлар мамлакатнинг рақобатбардош кадрлар тайёрлаш салоҳиятини ошириш ва таълим тизимини халқаро стандартларга мослаштиришга қаратилган. Хусусан, Президентнинг сўнгги қарорлари ва фармонларига мувофиқ, хусусий таълим муассасалари учун ҳуқуқий асослар ва қулай шарт-шароитлар яратилмоқда. Ушбу ислохотлар орқали хусусий секторнинг таълим соҳасидаги иштироки янада кенгайиб, ёшларга сифатли таълим бериш орқали уларни глобал бозорда рақобатбардош мутахассисларга айлантиришга йўналтирилмоқда. 2023 йилда қабул қилинган Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси Кенгашининг 12.09.2023 йилдаги 3508-IV-сонли "Таълим соҳасини янада ривожлантириш тўғрисида"ги қарори ва "Хусусий олий таълим муассасаларини қўллаб-қувватлаш ва рағбатлантириш бўйича чора-тадбирлар тўғрисида"ги қарор хусусий олий таълим муассасалари учун қатор имтиёزلарни жорий қилди. Бу қарорлар хусусий таълим муассасаларига замонавий технологияларни жорий этиш, инфратузилмани такомиллаштириш ва профессор-ўқитувчилар таркибини кучайтириш учун кенг имкониятлар яратиб, таълим сифати ошишини рағбатлантирмоқда. Нодавлат хусусий олий таълим муассасалари фуқаролик жамиятининг ривожланишида муҳим ўрин

тутади, улар фуқаролик жамиятининг демократик кадриятларини қўллаб-қувватлашга, ёшларнинг фуқаролик билимларини оширишга ва уларни ижтимоий-иқтисодий фаолликка жалб қилишга қаратилган. Ушбу муассасалар талабаларга фуқаролик жамияти, инсон ҳуқуқлари, демократия ва ҳуқуқий билимлар бўйича замонавий таълим бериш орқали ёшларнинг жамиятдаги ижтимоий ўрнини мустаҳкамлаб, уларнинг фуқаролик позициясини шакллантиришда муҳим рол ўйнайди. Иқтисодий ва ижтимоий ривожланишга йўналтирилган сўнгги фармонлар, шу жумладан 'Ёшларнинг ижтимоий фаоллигини рағбатлантириш дастури' орқали ёшларнинг жамоат ишларидаги иштирокига алоҳида эътибор қаратилган. Бу ислохотлар ва қўллаб-қувватлаш дастурлари жамиятдаги ижтимоий ҳамжиҳатликни мустаҳкамлашга, ёшларнинг жамоатчиликка масъулиятини оширишга қаратилган. Ҳозирги кунда нодавлат хусусий олий таълим муассасалари инновацияларни жорий этиш, ёшларга юқори даражадаги кадрлар билан ўқув жараёнини ташкил этиш орқали жамиятдаги ижтимоий барқарорлик ва иқтисодий ривожланишга ҳисса қўшмоқда. Бу ислохотлар ва қонунчилик янгиланишлари Янги Ўзбекистон шароитида нодавлат хусусий олий таълим муассасаларининг фаолияти ва ижтимоий аҳамиятини янада кучайтириб, уларнинг жамиятни ривожлантиришдаги ролини оширмоқда.

ADABIYOTLAR:

1. Mirziyoyev, Sh. «Xalq davlat idoralariga emas, balki davlat organlari xalqimizga xizmat qilishi kerak» 31.08.2017. <https://kun.uz/news/2017/08/31/halk-davlat-idoralariga-emas-balki-davlat-organlari-halqimizga-hizmat-kilisi-kerak-prezident-nutki>.
2. Қирғизбоев М. Фуқаролик жамияти: сиёсий партиялар, мафкуралар, маданиятлар. -Т.: Шарқ, 1998. -Б.11-12.
3. Саидов.С. Ўзбекистонда фуқаролик жамияти ривожининг баъзи мезонлари. Sentabr 16, 2018. Vol. 5 No. 6 | Jun 2023.
4. Қирғизбоев М, Машарипов И. Ўзбекистонда демократик жамият қуриш назарияси ва амалиёти. //Олий ўқув юртлари талабалари учун ўқув қўлланма. //М.Қирғизбоев умумий таҳрири остида. –Тошкент: “Navro’z”, 2014.
5. Masharipov, I. B. (2018). Transforming Civil Society in Transition Period and Its Certain Issues. Eastern European Scientific Journal, (6).
6. Машарипов, И. Б. (2009). Маънавий омилларнинг раҳбар кадрлар касбий маданиятини шакллантиришдаги урни. Сиёсий фанлар номзоди илмий даражасини олиш учун ёзилган диссертация. Тошкент-2009,-Б, 17.
7. Masharipov, M. B. (2021). Non-governmental non-profit organizations are the main institution of civil society. In Наука сегодня: проблемы и пути решения (pp. 100-101).
8. Batirovich, M. I. (2024). FACTORS OF DEVELOPMENT PROCESSES OF SOCIO-POLITICAL BASES OF NGOS IN NEW UZBEKISTAN. INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE & INTERDISCIPLINARY RESEARCH ISSN: 2277-3630 Impact factor: 7.429, 13(01), 16-21.

- 9.Masharipov, I. B. (2023). Relevance of civil society in the modern world, attitude and solutions. *International Journal of Inclusive and Sustainable Education*, 2(7), 53.
- 10.Masharipov, I. B. (2023). Governing bodies in the development of civil society: problems and solutions. *EUROPEAN JOURNAL OF BUSINESS STARTUPS AND OPEN SOCIETY*, 3(6), 1-7.
- 11.Рахимов, С., & Машарипов, И. (2005). Миллий истиқлол ғояси. Т.,—Иқтисод—молия.
- 12.Masharipov, I. B. (2024). Development Factors of Non-Governmental Organizations as Institutions of Civil Society. *European Journal of Learning on History and Social Sciences*, 1(2), 105-111.
- 13.Машарипов, И. (2022). Ўзини-ўзи бошқариш органлари-фуқаролик асосий меъзони. *Общество и инновации*, 3(5), 164-173.
- 14.Машарипов, И. (2022). ФУҚАРОЛАРНИНГ ЎЗИНИ ЎЗИ БОШҚАРИШ ОРГАНЛАРИ—БАРҚАРОР ЖАМИЯТ КАФОЛАТИ СИФАТИДА. *Общественные науки в современном мире: теоретические и практические исследования*, 1(24), 11-17.
- 15.Машарипов, И. Б. (2022). Сиёсатшунсолик” фанини ўқитишда фуқаролик жамияти назарияси ривожланишининг айрим масалалари (хорижий давлатлар тажрибаси).
- 16.Masharipov, I. B. Theoretical Foundations of the Development of Modern Civil Society Institutions in a Democratic Legal State. *International journal on economics, finance and sustainable development*, 5, 134-146.
- 17.Masharipov, I. B. (2023). SOLUTIONS AND PROBLEMS OF IMPROVING THE SOCIO-POLITICAL PROCESSES OF CIVIL SOCIETY IN NEW UZBEKISTAN. *SCHOLAR*, 1(33), 213-224.
- 18.Masharipov Ikramjon Batirovich. (2024). POSITIVE FACTORS AFFECTING THE MORALE OF MODERN LEADERS: PROBLEMS AND SOLUTIONS. *INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE & INTERDISCIPLINARY RESEARCH* ISSN: 2277-3630 Impact Factor: 8.036, 13(03), 1–7.
- 19.Ikramjon MASHARIPOV. (2024). SOME CRITERIA FOR THE DEVELOPMENT OF POLITICAL PARTIES IN UZBEKISTAN. *News of UzMU Journal*, 1(1.2.1), 149-153.
- 20.MASHARIPOV, I. (2024). O‘ZBEKISTONDA SIYOSIY PARTIYALAR RIVOJLANISHING BA’ZI MEZONLARI. *News of UzMU journal*, 1(1.2. 1), 149-153.
- 21.Masharipov, I. B. (2024). SOME PROBLEMS OF SOCIO-POLITICAL DEVELOPMENT OF MODERN CIVIL SOCIETY. *Journal of Social Research in Uzbekistan*, 4(01), 79-88.
- 22.MASHARIPOV, I. (2024). NNTLARNING BARQAROR RIVOJLANISH JARAYONLARI: YECHIM VA MUAMMOLAR. *News of UzMU journal*, 1(1.2), 132-135.
- 23.Masharipov, I. B. (2024). THE ROLE OF CIVIC ACTIVISM IN THE DEVELOPMENT OF MODERN CIVIL SOCIETY. *INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE & INTERDISCIPLINARY RESEARCH* ISSN: 2277-3630 Impact factor: 7.429, 13(02), 1-6.
- 24.Машарипов, И. (2024). Yangi O‘zbekistonda zamonaviy fuqarolik jamiyati institutlarining rivojlanish jarayonlari. *Общество и инновации*, 5(1), 134-140.
- 25.Batirovich, M. I. (2024). FACTORS OF DEVELOPMENT PROCESSES OF SOCIO-POLITICAL BASES OF NGOS IN NEW UZBEKISTAN. *INTERNATIONAL JOURNAL*

OF SOCIAL SCIENCE & INTERDISCIPLINARY RESEARCH ISSN: 2277-3630 Impact factor: 7.429, 13(01), 16-21.

26. Masharipov, I. B. (2023). SOME ASPECTS OF INDICATORS OF THE FOUNDATIONS OF CIVIL SOCIETY DEVELOPMENT: PROBLEMS AND SOLUTIONS. Oriental Journal of Social Sciences, 3(06), 136-142.

27. Batirovich, M. I. (2018). ACTIVATION OF POLITICAL PARTIES IS A FACTOR OF BUILDING CIVIL SOCIETY. 1000 kopii., 19, 43.

28. Masharipov, I. B. (2014). Political sciences Политология. The Way of Science, 73.

29. Masharipov, I. B. (2014). EVOLUTION OF THE CONCEPT AND THEORY OF CIVIL SOCIETY. The Way of Science, 66.

30. Batirovich, M. I. THE ROLE OF THE MIDDLE SOCIAL CLASS IN CIVIL SOCIETY DEVELOPMENT: INTERNATIONAL EXPERIENCE AND NATIONAL DEVELOPMENT. 1000 kopii., 16.

31. Masharipov, I. B. (2024). SPIRITUAL VALUES FORMATION OF PROFESSIONAL CULTURE OF LEADING PERSONNEL: SOLUTIONS AND PROBLEMS. INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE & INTERDISCIPLINARY RESEARCH ISSN: 2277-3630 Impact factor: 8.036, 13(04), 9-17.

31. Masharipov, I. B. (2024). Empirical Aspects Of The Application Of Spiritual Factors In The Formation Of The Professional Culture Of Executive Personnel. Czech Journal of Multidisciplinary Innovations, 27, 59-66.

32. Masharipov, I. B. (2024). PROFESSIONAL CULTURE AND MORAL VALUES OF MODERN LEADERS. Excellencia: International Multi-disciplinary Journal of Education (2994-9521), 2(3), 136-141.

33. PROBLEMS OF HARMONIZING PROFESSIONAL CULTURE AND MORAL FACTORS OF LEADING PERSONNEL IN NEW UZBEKISTAN. Best Journal of Innovation in Science, Research and Development, 3(3), 657-664.

Мана шу мавзу бўйича адабиётлар рўйхати:

34. Altbach, P. G., & Knight, J. (2007). Олий таълимни халқаролаштириш: мотивлар ва реалликлар. Халқаро таълимни ўрганиш журнали, 11(3-4), 290-305.

35. Teixeira, P., & Amaral, A. (2001). *Хусусий олий таълим ва хилма-хиллик: Тадқиқот*. Олий таълим квартали, 55(4), 359-395.

36. Geiger, R. L. (1986). Олий таълимда хусусий секторлар: Тузилма, функция ва саккизта давлатдаги ўзгаришлар. Анн Арбор: Мичиган университети матбуоти.

37. Knight, J. (2015). Осиёда хусусий олий таълим: Кириш имкониятларини кенгайтириш ва сифатни ошириш. Осиё тараққиёт банки.

38. Levy, D. C. (2009). Ўзбекистонда хусусий олий таълимнинг ўсиши ва турлари. Халқаро олий таълим, 57, 18-20.

40. Нуриддинов, Қ. (2021). Ўзбекистон хусусий олий таълим тизими ва фуқаролик жамияти ривож. Тошкент давлат иқтисодиёт университети журнали, 4(2), 125-137.

41. Salmi, J. (2003). Билим жамиятларини куриш: Олий таълим учун янги муаммолар. Жаҳон банки нашри.